

This question paper contains 7 printed pages.

3729

Your Roll No.
आपका अनुक्रमांक

B.A. Prog. / I

J-S

(A)

SANSKRIT DISCIPLINE— Paper I
(Poetry, Prose and History of Sanskrit Literature)

Time : 3 hours

Maximum Marks : 100

समय : 3 घण्टे

पूर्णांक : 100

(Write your Roll No. on the top immediately
on receipt of this question paper.)

(इस प्रश्न-पत्र के मिलते ही ऊपर दिए गए निर्धारित
स्थान पर अपना अनुक्रमांक लिखिए।)

NOTE:— *The maximum marks printed on the question paper are applicable for the students of the SOL / NCWEB / Non-Formal Cell. These marks will, however, be scaled down proportionately in respect of the students of Regular Colleges at the time of posting of awards for compilation of result.*

टिप्पणी:— प्रश्नपत्र पर अंकित पूर्णांक SOL / NCWEB / Non-Formal cell के विद्यार्थियों के लिए अनुप्रयोज्य हैं। तथापि ये अंक नियमित कॉलिजों के विद्यार्थियों के संबंध में उनके परिणाम के संकलन के लिए नियुक्त अधिनिर्णय के समय पर, उनके आनुपातिक रूप में कम होंगे।

P. T. O.

NOTE:— Unless otherwise required in a question, answers should be written in Sanskrit or in Hindi or in English; but the same medium should be used throughout paper.

टिप्पणी:— अन्यथा आवश्यक न होने पर इस प्रश्नपत्र का उत्तर संस्कृत या हिन्दी या अंग्रेज़ी किसी एक भाषा में दीजिए। परन्तु सभी उत्तरों का माध्यम एक ही होना चाहिए।

Attempt all questions.

सभी प्रश्न कीजिए।

1. (a) Explain with reference to the context:

सप्रसङ्ग व्याख्या कीजिये:

तं सन्तः श्रोतुमर्हन्ति सदसद्व्यक्तिहेतवः

हेमनः संलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धिः श्यामिकापि वा

Or (अथवा)

तस्य संवृतमन्त्रस्य गूढाकारेङ्गितस्य च ।

फलानुमेयाः प्रारम्भाः संस्काराः प्रावक्तव्या इव ॥

6

(b) साहित्यसंगीतकलाविहीनः साक्षात्पशुः पुच्छविषाणहीनः ।

तृणं न खादन्नपि जीवमानस्तद्भागधेयं परमं पशूनाम् ॥

Or (अथवा)

सत्यानृता च परुषा प्रियवादिनी च

हिंसा दयालुरपि चार्थपरा वदान्या ।

नित्यव्यया प्रचुरनित्यधनागमा च

वाराङ्गने च नृपनीतिरनेकरूपा ॥

6

2. Portray the character of Kind Dilipa, as depicted in the I Canto of Raghuvamsha.

रघुवंश के प्रथम सर्ग में चित्रित राजा दिलीप के चरित्र का चित्रण कीजिए।

Or (अथवा)

Comment on 'उपमाकालिदासस्य'.

'उपमाकालिदासस्य'— इस कथन की समीक्षा कीजिए।

6

3. Translate any *two* of the following:

किन्हीं दो का अनुवाद कीजिए:

(क) प्रसह्य मणिमुद्धरेन्मकरवक्त्रदंष्ट्रान्तरात्
समुद्रमपि सन्तरेत् प्रचलदूर्मिमालाऽऽकुलम्
भुजङ्गमपि कोपितं शिरसि पुष्पवद् धारयेत्
न तु प्रतिनिविष्टमूर्खजनचित्तमाधयेत् ॥

(ख) जाड्यं धियो हरति सिञ्चति वाचि सत्यं
मानोन्नतिं दिशति पापमपाकरोति
चेतः प्रसादयति दिक्षु तनोति क्रीर्तिम् ।
सत्सङ्गतिः कथय किं न करोति पुंसाम् ॥

(ग) अम्भोजिनीवनविहारविलासमेव हंसस्य हन्ति नितरां वुन्पिता
विधाता ॥
न त्वस्य दुग्धजलभेदविधा प्रसिद्धां वैदग्ध्यकीर्तिमपहतु-
मसो समर्थः ॥

4+4

4. Translate the following:

निम्नलिखित का अनुवाद कीजिए:

P. T. O.

एवमुक्त्वा तस्मै जम्बूफलानि ददौ । सोऽपि तानि भक्षयित्वा तेन सह चिरं गोष्ठीसुखमनुभूय भूयोऽपि स्वभवनमगात् । एवं नित्यमेव तौ वानरमकरौ जम्बूच्छायास्थितौ विविधशास्त्रगोष्ठ्या कालं नयन्तौ सुखेन तिष्ठतः । सोऽपि मकरो भक्षितशेषाणि जम्बूफलानि गृहं गत्वा स्वपत्यै प्रयच्छति स्म । अथान्यस्मिन् दिवसे तया स पृष्टिः— 'नाथ ! क्वैवंविधान्यमृतफलानि प्राप्नोषि? स आह— भद्रे ! ममास्ति परमसुहृद् रक्तमुखो नाम वानरः, स प्रीतिपूर्वकमिमानि फलानि प्रयच्छति । अथ तयाऽभिहितम्— यः सदैवामृतप्रायाण्यीदृशानि फलानि भक्षयति तस्य हृदयममृतमयं भविष्यति ।

Or (अथवा)

अस्ति कस्मिंश्चिदधिष्ठाने कोऽपि ब्राह्मणः । तस्य च भार्या प्राणेभ्योऽप्यति प्रियाऽऽसीत् । सापि प्रतिदिनं कुट्टुम्बेन सह कलहं कुर्वाणा न विश्राम्यति । सोऽपि ब्राह्मणः कलहमसहमानो भार्यावात्सल्यात् स्वकुट्टुम्बं परित्यज्य ब्राह्मण्यासह विप्रकृष्टं देशान्तरं गतः । अथ महाटवीमध्ये ब्राह्मण्याभिहितः— 'आर्यपुत्र ! तृष्णा मां बाधते, तदुदकं क्वाप्यन्वेषय' । अथासौ तद्वचनानन्तरं यावदुदकं गृहीत्वा समागच्छति, तावत्तां मृतामपश्यत् । अतिसौहार्देन अतिवल्लभतया विषादं कुर्वन्यावदाविलपति, तावदाकाशे वाचं शृणोति ।

6

5. Translate any *two* with reference to the context:

किन्हीं दो का सप्रसङ्ग अनुवाद कीजिए:

- (i) अपूजितोऽतिधिर्यस्य गृहाद्याति विनिःश्वसन् ।
गच्छन्ति विमुखास्तस्य पितृभिः सह देवताः ।
- (ii) ददाति प्रतिगृह्णाति गुह्यमाख्याति पृच्छति ।
भुङ्क्ते भोजयते चैव षड्विधं प्रीतिलक्षणम् ॥

(iii) अवृत्यं नैव कर्तव्यं प्राणत्यागेऽपि संस्थिते ।

न च कृत्यं परित्याज्यमेष धर्मः सनातनः ।

4+4

6. Write the summary and the moral of any *one* of the following stories:

निम्नलिखित कथाओं में से किसी एक का शिक्षासहित सार प्रस्तुत कीजिए:

(i) गङ्गदत्तप्रियदर्शनसर्पकथा ।

(ii) युधिष्ठिर-कुम्भकार-कथा ।

(iii) रथकार-कथा ।

6

7. Write short notes on the following:

निम्नलिखित पर लघु टिप्पणी लिखिए:

(i) नन्दवररुचि

Or (अथवा)

महाचतुरकशृगाल ।

(ii) शूद्रकर्म

Or (अथवा)

घुणाक्षरन्याय ।

3+3

8. Disjoin any *five* Sandhis underlined in Q. Nos. 1, 3 and 4.

प्रश्न क्रमाङ्क 1, 3 एवं 4 के रेखाङ्कित शब्दों में से किन्हीं पाँच का सन्धिविच्छेद कीजिए ।

5

P. T. O.

9. Account for the case-endings in any *five* of the following underlined words:

निम्नलिखित रेखाङ्कित शब्दों में से किन्हीं पाँच में विभक्ति के कारण बताइए:

- (i) देहान्तरं गतः ।
- (ii) गृहं गत्वा ।
- (iii) तेन सह ।
- (iv) तस्मै जम्बुफलानि ददौ ।
- (v) गृहात् याति ।
- (vi) तद्भागधेयं परमं पशूनाम् ।
- (vii) संलक्ष्यते ह्यग्नौ विशुद्धिः ।
- (viii) वाचि सत्यम् ।

10

10. (a) Discuss briefly Mahākāvya of Sanskrit literature.

संस्कृत साहित्य के प्रमुख महाकाव्यों की संक्षेप में समीक्षा कीजिए ।

Or (अथवा)

Discuss in short, Prose-Romances of Sanskrit Literature.

संस्कृत साहित्य के गद्य-काव्यों की संक्षेप में समीक्षा कीजिए ।

10

(b) Write short notes on any *three* of the following:

निम्नलिखित में से किन्हीं तीन पर संक्षिप्त टिप्पणी लिखिए:

ऋतुसंहार, मेघदूत, गीतगोविन्द, भर्तृहरि, हंससंदेश,
अमरुशतक। 6+6+6

11. Write, in *Sanskrit*, answers of questions on the basis of texts in Question No. 4:

प्रश्न संख्या 4 में विद्यमान गद्यांशों के आधार पर निम्नलिखित प्रश्नों के उत्तर संस्कृत में लिखिए:

- (i) एवमुक्त्वा (सः) तस्मै किं ददौ ?
- (ii) कस्य भर्या प्राणेभ्योऽपि प्रियाऽऽसीत् ?
- (iii) सा प्रतिदिनं केन सह कलहं बुन्वाणा न विश्राम्यति ?
- (iv) अथ महाटवीमध्ये बाह्यण्या किमभिहितम् ?
- (v) (सः) आकाशे किं शृणोति ?

5